

شیوه‌های پیشگیری پلیس از جرایم خرید و فروش مواد مخدر و روانگردان در فضای مجازی

چکیده

گسترش روزافزون شبکه‌های اجتماعی و وبسایت‌های دارای محتوای ناسالم در میان کاربران اینترنت، منجر به تأثیرات جدی و گاه جبران‌ناپذیر در حوزه اعتیاد و ارتکاب انواع جرائم مواد مخدر شده است. تحقیق حاضر با هدف بررسی شیوه‌های پیشگیری پلیس از جرایم خرید و فروش مواد مخدر و روانگردان در فضای مجازی انجام شد. تحقیق حاضر ترکیبی و از نوع تحقیقات اکتشافی (آمیخته) بود. جامعه آماری در بخش کیفی پژوهش، شامل ۸ نفر از خبرگان و در بخش کمی شامل کلیه افسران دواير مبارزه با مواد مخدر در فضای مجازی ناجا و به تعداد ۷۱ نفر بوده که با استفاده از فرمول کوکران و روش نمونه‌گیری در دسترس تعداد ۶۰ نفر به عضویت اعضای نمونه آماری تحقیق انتخاب و پرسشنامه محقق‌ساخته تحقیق را تکمیل نمودند. به جهت تحلیل داده‌های کیفی از نرم‌افزار MAXQDA و برای تحلیل توصیفی و استنباطی داده‌های حاصل از پرسشنامه از نرم‌افزار SPSS استفاده شد. روش‌های مبارزه با مواد مخدر در فضای مجازی در قالب ۳ روش ایجابی (۱- استفاده از برنامه‌های آگاهسازی برای کاربران اینترنت توسط پلیس ، ۲- جذب مشارکت‌های مجازی- اجتماعی کاربران اینترنت توسط پلیس و ۳- به کارگیری برنامه‌های مبتنی بر آموزش و سرگرمی برای کاربران اینترنت توسط پلیس) و ۲ روش سلبی (۱- اخذ مجوز در جهت سلب فرصت‌های مجرمانه در فضای مجازی توسط پلیس، و ۲- تقویت بسترهای مبارزه با مواد مخدر در فضای مجازی توسط پلیس مبارزه با مواد مخدر) شناسایی شد. نتایج نشان داد روش‌های شناسایی شده به ترتیب ۱- جذب مشارکت‌های مجازی اجتماعی کاربران اینترنت توسط پلیس ، ۲- استفاده از برنامه‌های آگاهسازی برای کاربران اینترنت توسط پلیس، ۳- بکارگیری برنامه‌های مبتنی بر آموزش و سرگرمی برای کاربران اینترنت توسط پلیس ۴- اخذ مجوز در جهت سلب فرصت‌های مجرمانه در فضای مجازی توسط پلیس، و در نهایت ۵- تقویت بسترهای مبارزه با مواد مخدر در فضای مجازی توسط پلیس مبارزه با مواد مخدر، می‌توانند در پیشگیری از جرایم خرید و فروش مواد مخدر در فضای مجازی موثر واقع شوند.

کلید واژگان: شیوه‌های پیشگیری پلیس - جرم خرید و فروش - مواد مخدر و روانگردان - فضای مجازی

در عصر حاضر یکی از مسائل اصلی، اساسی و به تعبیری دیگر مهم‌ترین آسیب اجتماعی که سلامتی انسان را با خطر بسیار اساسی مواجه ساخته، اعتیاد به مواد مخدر و روانگردان می‌باشد (کاکوئی، ۱۳۸۵: ۳). اعتیاد معضل خاص یک کشور نیست، بلکه یک مشکل جهانی است (آسوده، ۱۳۸۹: ۱۹). جوامع بشری همواره با مشکلات و آسیب‌های بسیاری مواجه بوده‌اند. از جمله آسیب‌های اجتماعی که جامعه همواره با آن درگیر است می‌توان به «خرید و فروش مواد مخدر و جرائم ناشی از آن» اشاره کرد. در این میان فضای مجازی، از جمله عواملی است که سهم بسیار زیادی بر گرایش به اعتیاد و خرید و فروش مواد مخدر و روانگردان‌ها را در بین اقشار مختلف جامعه دارد. امروزه شیوه‌های ضربه زدن به فرهنگ و هویت ملی یک کشور تغییر یافته و دشمنان سعی می‌کنند از طریق جنگ نرم افزاری به فروپاشی بنیان خانواده و عقاید جوانان این مرز و بوم نایل آیند (فکری، ۱۳۹۷: ۳). گسترش روزافزون شبکه‌های اجتماعی، سایت‌های اینترنتی، اتاق‌های گفتگوی خصوصی و..... در میان کاربران اینترنت منجر به تأثیرات جدی و گاه جبران‌ناپذیر در حوزه اعتیاد به مواد مخدر و روانگردان‌ها و وقوع جرائم ناشی از آن از جمله خرید و فروش آنها شده است و با توجه به فراگیر شدن استفاده از فضای مجازی و اینکه اغلب کاربران آن را قشر نوجوانان و جوانان تشکیل می‌دهند، امروزه باندها و شبکه‌های توزیع مواد اعتیادآور از این فضا به منظور ترویج، تبلیغ، خرید، فروش و مصرف مواد مخدر و روانگردان‌ها در اقشار مختلف جامعه استفاده می‌کنند (قربانی و شرافت، ۱۳۹۹: ۱۴-۱۵). در بسیاری از شبکه‌های اجتماعی موجود در فضای مجازی مواد مخدر و روانگردان‌ها را به منظور ارزیابی میزان اقبال عمومی تبلیغ و در بسیاری از موارد کانال‌ها، شبکه‌ها، گروه‌ها و صفحاتی را برای خرید و فروش و یا ارسال آن‌ها به مناطق مختلف از جمله منازل، محل کار، مدارس و حتی دانشگاه‌ها ایجاد کرده‌اند. فروشندگان و توزیع‌کنندگان مواد مخدر در فضای مجازی به بهانه‌های مختلفی از جمله افزایش تقویت حافظه در فصل امتحانات، افزایش میل جنسی در زنان و مردان و زیبایی اندام و پوست افراد، موادی را که اغلب جزء مواد مخدر، روانگردان و محرک است تبلیغ می‌کنند. در حال حاضر اطلاعات قابل دسترسی در اینترنت درباره انواع مواد مخدر و ملزومات ترویج آن از سوی متخلفان تولید که به طور غیرمستقیم باعث ترویج خرید و فروش و مصرف مواد مخدر و روانگردان‌ها می‌شوند. این دسته از متخلفان به طور فزاینده‌ای از فناوری‌های نوین و پیچیده برای مخفی کردن فعالیت‌ها و هویتشان استفاده می‌کنند (قربانی، ۱۳۹۶: ۱۲۴-۱۲۶).

برخی استفاده‌کنندگان از فضای مجازی تا جایی پیش رفته‌اند که هر ساله چندین نوع مواد مخدر و روانگردان جدید را از طریق بستر فضای مجازی معرفی و در برخی موارد نسبت به حمل و خرید و فروش آن اقدام می‌نمایند. مواد مخدر و روانگردان‌هایی که تاثیرهای بسیار منفی آن بر روی جوانان کشور عزیزمان باعث نگرانی خانواده‌ها، کارکنان پلیس، گمرک و پزشکی است که با این دسته از جوانان مواجه می‌شوند. کارکردها و توانایی‌های موجود در فضای مجازی با دخالت دادن بسیاری از موضوعات آسیب‌زا، انسان‌ها را دچار انحرافات اجتماعی نموده و زندگی خانوادگی آنان را تحت تاثیر قرار داده و مشکلاتی برای آنها به وجود آورده‌اند و گاهی نیز زندگی برخی افراد در اثر استفاده از این فضا به مرز تباهی رسیده است (آبخیز، ۱۳۹۶: ۵).

در سال‌های اخیر پیشگیری از جرائم مواد مخدر در فضای مجازی تا حدی مهم و ضروری تلقی گردید که پلیس مبارزه با مواد مخدر ناجا با تغییر رویکرد و ایجاد شاخه‌ای جدید در چارت سازمانی خود در رسیدگی به جرایم سایبری مواد مخدر شروع به تعلیم و تربیت افسران زبده جهت مقابله و مبارزه با سوداگران مرگ در بستر اینترنت نمود. البته با عنایت به تنوع روش‌ها و شیوه‌های ارتکاب جرم در فضای سایبری، علی‌الخصوص جرایم مربوط به مواد مخدر و روان‌گردان‌ها، در حال حاضر کاستی‌ها و نیازهای بی‌شماری در پیش‌روی ماموریت‌های پلیس مبارزه با مواد مخدر می‌باشد. از جمله این موارد می‌توان به نبود تجهیزات و امکانات مقابله‌ای، نبود الگوهای خاص مبارزه‌ای، کمبود اطلاعات رسانه‌ای و

نبود اطلاعات کافی از مکر و حيله‌ها و در نهايت عدم آشنايي کامل با شيوه‌ها و شگردهای سوداگران در اين بستر اشاره نمود. البته شناسايي ارتباطات و فعاليت باندها و شبکه‌های قاچاق مواد مخدر و دستگيري عناصر اصلي توزيع کننده مواد مخدر در فضای مجازی از سال ۹۶ در دستور کار پلیس مبارزه با مواد مخدر ناجا قرار گرفته که در این راستا ده‌ها نفر توزيع کننده دستگير و تحويل مراجع قضايي گرديده است (اداره فضای مجازی پلیس مبارزه با مواد مخدر ناجا، ۱۳۹۹). نگرانی خانواده‌ها، اساتید و دانشگاہیان نیز از حضور اقشار جامعه در این فضا در اوج قرار دارد. اما در بحث آسیب‌شناسی فضای مجازی، نکته حائز اهمیت، خطر بسیار بالای این فضا از لحاظ آسیب‌های اجتماعی بالاخص تبلیغ، ترویج و خرید و فروش مواد مخدر و روانگردان‌ها و در نتیجه اعتیاد به آنها است. برای کاهش در وقوع جرائم مواد مخدر که برگرفته از فضای مجازی می باشد، لازم است ابتدا رابطه این فضا با وقوع جرائم مواد مخدر و روانگردان‌ها را بررسی و بنا بر نوع رابطه‌ای که وجود دارد راهکارهای مناسبی به منظور مدیریت، پیشگیری و کاهش میزان جرائم ارائه داد. با توجه به این که تاکنون جرائم خرید و فروش و اعتیاد ناشی از مواد مخدر و روانگردان‌ها که برگرفته از کارکردهای فضای مجازی می- باشد و ورود پلیس در جهت پیشگیری از این جرایم مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار نگرفته است، لذا انجام پژوهشی در این زمینه از اهمیت شایانی برخوردار است. بنابراین، با توجه به اهمیت ارتباط بین فضای مجازی و وقوع جرائم مواد مخدر در بین اقشار جامعه؛ پژوهش حاضر در پی آن است که به ارائه راهکارها و روش‌های جدید پلیسی در پیشگیری از جرایم خرید و فروش مواد مخدر و روانگردان‌ها در فضای مجازی بپردازد. در صورت عدم پرداختن به موضوع حاضر علاوه بر روند گسترش جرائم خرید و فروش مواد مخدر در فضای مجازی شیوع اعتیاد نیز گسترش یافته و مقابله با این مهم دشوار خواهد بود. لذا اهمیت و ضرورت بهره‌گیری از روشهای سلبی و ایجابی به وضوح قابل تامل است. لذا پژوهش حاضر در قالب سوالهای فرعی مطرح شده در صدد پاسخ به این سوال است که پلیس با چه شیوه‌هایی می‌تواند جرایم خرید و فروش مواد مخدر و روانگردان‌ها در فضای مجازی را کنترل، مدیریت و پیشگیری نماید؟

- ۱- شیوه‌های پیشگیری ایجابی از جرایم خرید و فروش مواد مخدر و روانگردان در فضای مجازی کدامند؟
- ۲- شیوه‌های پیشگیری سلبی از جرایم خرید و فروش مواد مخدر و روانگردان در فضای مجازی کدامند؟
- ۳- شیوه‌های شناسایی شده تا چه اندازه در پیشگیری از جرایم خرید و فروش مواد مخدر و روانگردان در فضای مجازی نقش دارند؟

پیشینه تحقیق

قربانی (۱۳۹۷) به تحقیقی با موضوع ارائه الگوی واکنش سایبری برای کمک به حل مسئله اعتیاد به مواد مخدر در فضای مجازی پرداخته است. نتایج نشان داد هر چهار مولفه‌ی تحقیق (۱- مشارکت اجتماعی، ۲- کارکرد آگاه‌سازی، ۳- کارکرد آموزشی و سرگرمی و ۴- تدابیر نظارتی و سالب دسترسی در فضای مجازی) به جهت برون‌رفت و کاهش تأثیرات ناشی از کارکردهای فضای مجازی در ارتکاب جرائم مواد مخدر و گرایش به اعتیاد تأثیرگذار هستند.

قربانی (۱۳۹۶) در کتابی با عنوان مواد مخدر و روان‌گردان در فضای سایبر؛ با تأکید بر شبکه‌های مجازی اجتماعی، اینگونه عنوان نموده است که باندها و شبکه‌های قاچاق مواد اعتیادآور در سطح فضای سایبر در حال رشد و گسترش بوده و در آینده‌ای نه چندان دور جرایم خیابانی مواد اعتیادآور به سطح فضای سایبری انتقال خواهند یافت.

قربانی و همکاران (۱۳۹۶) در تحقیقی با عنوان بررسی سهم فضای سایبر در گرایش به اعتیاد دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارومیه به این نتیجه رسیده‌اند که تبلیغات انواع مواد مخدر، افزایش مدت حضور و بهره‌برداری از شبکه‌های مجازی، گشت و گذارهای بی‌هدف و اشتراک نظرات مثبت کاربران در خصوص انواع مواد مخدر در فضای

مجازی می‌تواند نقش موثری در گرایش به اعتیاد دانشجویان داشته باشد. ایشان استفاده از روش‌های آگاه‌سازی را به عنوان یکی از موثرترین روش‌های جلوگیری از کارکردهای منفی فضای سایبر عنوان نمودند.

قلی‌زاده (۱۳۹۴) به بررسی نقش رسانه‌های مجازی در پیشگیری از سوءمصرف مواد مخدر پرداخته است. نتایج نشان می‌دهد یکی از مهم‌ترین ابزارهایی که می‌تواند در پیشگیری و مقابله با شیوع و سوءمصرف مواد مخدر مؤثر باشد، بکارگیری هوشمندانه و کارآمد رسانه‌های مذکور است.

رضوی (۱۳۹۳) در تحقیق خود با عنوان تشریح جرائم در فضای سایبر و نقش پلیس در پیشگیری از آن به این نتیجه رسیده است که فروش مواد مخدر در بستر اینترنت به عنوان ابزاری نوین به منظور عرضه مواد مخدر تبدیل شده است. وی در پایان از تشکیل ساختار جدید اداره سایبری در پلیس مبارزه با مواد مخدر ناجا و استان‌ها به عنوان یکی از راه‌کارهای موثر یاد می‌کند.

حسینی (۱۳۸۷) در مقاله‌ای تحت عنوان تحلیل جامعه‌شناختی رابطه اینترنت و اعتیاد به مواد مخدر به این نتیجه رسیده است که چنانچه فردی با فرصت‌های آشنایی و دسترسی به مواد مخدر مواجه شود، در معرض اعتیاد به مواد مخدر قرار می‌گیرد. لذا پیشنهاد نموده است که افراد با کاهش مدت زمان حضور در فضای مجازی می‌توانند از خطرات ناشی از حضور در این شبکه مصون بمانند.

کوانتکر^۱ (۲۰۱۴)، در مقاله خود با عنوان قاچاق داروهای اعتیاد آور در فضای سایبر که به صورت کتابخانه‌ای و اسنادی انجام داده است، نتایج نشان داد: برخی از مواد مخدر و روانگردان تا زمانی که برای مراجع ذی صلاح ناشناس باشند، در فضای مجازی به راحتی خرید و فروش می‌شوند. با توجه به اینکه تبلیغات اینترنتی داروهای مخدر و روانگردان موجب شده بسیاری از نوجوانان به استفاده از آن‌ها گرایش پیدا نموده و فقط از روی حس کنجکاوی اقدام به مصرف آنها می‌کنند. بنابراین پیشنهاد کرد: سطح دانش جامعه به منظور بهره‌برداری صحیح از فضای سایبری ارتقاء یابد.

مونتگنه^۲ (۲۰۱۱)، در مقاله‌ای با عنوان مواد مخدر و رسانه‌ها به بررسی نقش و تاثیر نوع خاصی از رسانه‌های جمعی مانند یوتیوب پرداخته و اعلام نموده که این گونه شبکه‌ها با ترویج، تبلیغ و نمایش مواد مخدر و روانگردان در فضای مجازی به بهانه‌هایی مانند افزایش قدرت جنسی و درمانی و غیره سعی در خرید و فروش و نوعی تجارت غیر قانونی در فضای سایبری شده است. بنابراین پیشنهاد می‌کند تا با استفاده از اقدامات پلیسی و آگاه‌سازی افکار عمومی از تبعات و مضرات واقعی خرید و فروش و مصرف انواع مواد مخدر و روانگردان‌ها پیشگیری نمود.

چارچوب نظری و مفهومی تحقیق

فضای مجازی

فضای مجازی به عنوان مجموعه‌ای تعامل‌های انسان‌ها از طریق کامپیوتر و فناوری‌های نوین ارتباطات، بدون در نظر گرفتن «زمان» و «مکان»، توسط ویلیام گیبسون نویسنده‌ی داستان علمی تخیلی در کتاب «نورومونسر»^۳ در سال

۱ - kuanter

۲ - Montagne

۳ - Neuromoncer

۱۹۸۴ به کار برده شد (برای^۱، ۲۰۱۰). اینترنت دروازه فضای مجازی است، اما فضای مجازی، با ویژگی‌هایی چون میزان و چگونگی دسترسی، راهبری، فعالیت اطلاع‌یابی، بالندگی و اعتماد شناخته می‌شود. نگرش فناورانه به فضای مجازی، به مؤلفه‌هایی چون سخت‌افزار، نرم‌افزاری، کیفیت و کمیت انتقال داده‌ها و تعامل در شبکه می‌پردازد. در حالی که رویکرد روان‌شناسانه مقوله‌هایی چون فضای ذهنی، الگوی رفتاری انسان و کامپیوتر، تخیل، هویت و شخصیت، مرز بین واقعیت و خیال و مانند آن توجه می‌کند (سولر^۲، ۲۰۰۴: ۲۱۵). دیدگاه جامعه‌شناسانه درباره فضای مجازی نیز به دلیل پرداختن به جماعت‌های آنلاین، شبکه‌های اجتماعی مجازی و آثار اجتماعی تعامل انسان و کامپیوتر حائز اهمیت است. اما این در برگیرنده تمامی رویکردهای موجود نیست (دوران، ۱۳۸۴: ۲۴). با توجه به تفاوت رویکردهای موجود درباره فضای مجازی، دیوید بل تعریف این مقوله پیچیده را می‌داند؛ وی ضمن اشاره به گونه‌های مختلف تفسیری فضای مجازی، به توصیف مایکل بندیکت^۳ از فضای مجازی اشاره می‌کند که حائز اهمیت است:

«فضای مجازی: یک دنیای جدید، یک دنیای موازی است که با خطوط ارتباطی و کامپیوترهای جهان خلق و نگهداری می‌شود. دنیایی که در آن تردد جهانی دانش، رموز، سنجش‌ها، شاخص‌ها، سرگرمی‌ها و عاملیت دیگری انسانی شکل می‌گیرد. تاکنون، هرگز بر روی زمین دیده نشده است که امور دیدنی، صداها و حضورها در یک روشنایی عظیم الکترونیک شکوفا شوند (بل، ۲۰۰۷: ۸۹).

جرایم مواد مخدر و روانگردان در فضای مجازی

برابر ماده ۱ قانون مبارزه با مواد مخدر، جرایم مواد مخدر عبارتند از: وارد کردن، صادر کردن، تولید، نگهداری، حمل، خرید، توزیع، دایر کردن یا اداره کردن مکان برای استعمال مواد مخدر، استعمال مواد مخدر به هر شکل و طریق مگر در مواردی که قانون مستثنی کرده باشد، تولید آلات و ادوات و ابزار مربوط به تولید و استعمال مواد مخدر، فرار دادن یا پناه دادن متهمان، مجرمان مواد مخدر که تحت تعقیب‌اند و یادستگیر شده‌اند و در نهایت محو و یا اخفاء ادله جرم مجرمان (رضوی، ۱۳۹۳: ۱۷). به موازات گسترش و پیشرفت تکنولوژی‌های ارتباطی، استفاده از فضاها و فضای مجازی توسط مافیای بین‌المللی مواد مخدر و روانگردان نیز افزایش یافته است. جهانی شدن و فناوری‌های جدید ارتباطی، فواید بی‌شماری را در زمینه‌های اقتصادی، آموزشی و فرهنگی برای بشر داشته است و به مثابه پلی برای گذر از موانعی بود که تا ده سال پیش عبور از آن‌ها غیرقابل تصور بود. اما این فناوری‌های نوین، پای قاچاقچیان مواد مخدر را نیز به عرصه‌های جدید از فعالیت وارد ساخت. در طول دهه قبل رشد تجارت و فعالیت‌های مالی برای قاچاقچیان امکانات بیشتری را جهت مخفی کردن کالاهای غیرقانونی خود از جمله مواد مخدر، روانگردان و تطهیر عواید حاصله به وجود آورد. از این رو، تغییرات تکنولوژی، جهانی شدن تجارت و سرمایه‌گذاری، فرصت لازم را نه تنها برای پیشرفت‌های اجتماعی، بلکه پیشبرد اشکال سنتی و جدید جرایم مربوط به مواد مخدر مهیا کرده است (قربانی، ۱۳۹۶: ۱۱۸).

پیشگیری از جرائم خرید و فروش مواد مخدر در فضای مجازی

پیشگیری در لغت به معنای جلوگیری و دفع آمده است. همچنین در منابع دیگر فارسی برای واژه پیشگیری معنایی از قبیل: رفع، جلوگیری، مانع شدن و از پیش مانع چیزی شدن بیان شده است. در کل، پیشگیری در فرهنگ‌های لغات به معنای جلوگیری از وقوع چیزی یا کاری است و در اصطلاح هر رشته‌ای از علوم با موضوع آن ترکیب می‌شود. برای

۱- Brier

۲ - Suler

۳- Michael Benedikt

مثال، در حقوق جزا و پزشکی به ترتیب، پیشگیری به معنای پیشگیری وقوع جرم و پیشگیری از بیماری است و در بحث اعتیاد، به معنای پیشگیری از استفاده نابخجای مواد مخدر و روان گردان یا به عبارت دیگر، به مفهوم هرگونه اقدام برای جلوگیری از مصرف مواد مخدر و روان گردان است (قویدل، ۱۳۹۱: ۱۸). با توجه به اینکه پیشگیری از اعتیاد در فضای مجازی مبحث جدیدی بوده و تا کنون تحقیقات جامعی در این زمینه به سرانجام نرسیده است، لذا روشهای ذیل می تواند در پیشگیری از جرایم مربوطه در فضای مجازی کارساز باشد (قربانی، ۱۳۹۷: ۷۶-۷۸).

• فضای مجازی و مشارکت اجتماعی

مشارکت مردم در مسائل اجتماعی و از جمله بحث اعتیاد و مواد مخدر از ضرورت های جامعه است. امروزه در تمامی جوامع هر اقدام و برنامه اجتماعی و اثربخش، متکی به مشارکت مردم است. این مشارکت و اثربخشی در تمامی مراحل یعنی تعیین اهداف، تصمیم گیری، برنامه ریزی و اجرا می باشد و شهروندان با آگاهی کامل از فرایند مشارکت به همکاری و همیاری می پردازند. بنابراین، مشارکت در موضوعات حیاتی جامعه چون مبارزه با مواد مخدر همواره وجود دارد؛ البته سطوح این مشارکت در جوامع مختلف متفاوت است. فضای مجازی در بحث مشارکت و پیشگیری از اعتیاد می تواند موضوع را برای مخاطبان خود برجسته و از اهمیت خاص برخوردار نمایند. این فضا می تواند با وارد شدن به عرصه مبارزه با اعتیاد و نشان دادن اولویت ها، افکار عمومی را به موضوع کاملاً حساس کرده؛ به این ترتیب یک اتفاق نظر درباره اهمیت موضوع و مقابله با آن شکل می گیرد.

• فضای مجازی و کارکرد آگاه سازی

فضای مجازی می تواند هم در بحث تبلیغات و هم در بخش خبر و اطلاع رسانی نقش مهمی در پیشگیری از اعتیاد و جرائم ناشی از مواد مخدر داشته باشد. رسالت این فضا انتقال سریع و آگاهی بخش اخبار و وقایع دنیای ماست. فضای مجازی می تواند ضمن اطلاع رسانی دقیق و منطبق بر واقعیت، جامعه را از نتایج تلخ آن آگاه کند. اطلاع رسانی از اوضاع و احوال افراد آلوده به مواد مخدر و آثار و پیامدهای آن می تواند در این حوزه بسیار مؤثر باشد.

• فضای مجازی و کارکرد آموزشی و سرگرمی

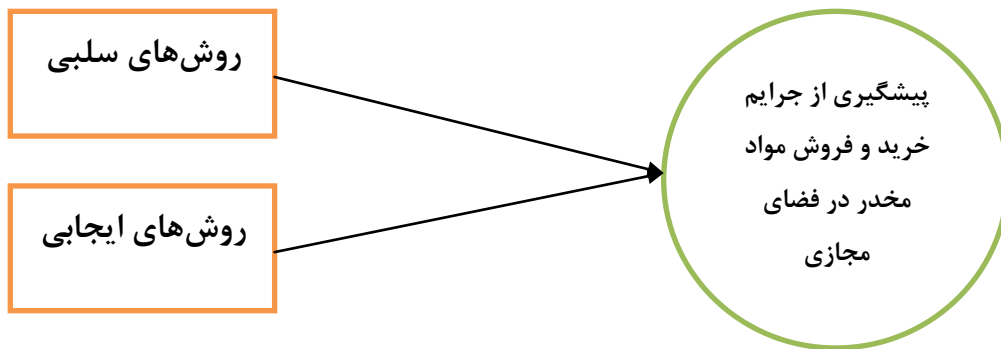
چنانچه وسائل ارتباط جمعی به درستی کار کنند، همچون مدرسه ای بزرگ بر تمامی حیات انسانی پرتو می افکنند؛ البته کارشناسان حتی تأثیر فضای مجازی را در بعد آموزشی فراتر از مدرسه می دانند؛ زیرا مدرسه دارای محدودیت زمانی و مکانی است اما فضای مجازی این محدودیت را ندارد. فضای مجازی به دلیل داشتن ابزارهای لازم برای ارائه دانش، نقش مهمی در آموزش دارد. امروزه فضای مجازی می تواند با توجه به آثار و پیامدهای خطرناک اعتیاد در قالب های مختلف، مردم و خانواده ها را آموزش دهد تا از گرایش به مواد مخدر و اعتیاد و دیگر جرائم آن دور شوند.

• فضای مجازی و تدابیر نظارتی و سالب دسترسی

این تدابیر با الگوبرداری از دنیای فیزیکی به اجرا در می آیند. یکی از شیوه های رایج سلب فرصت مجرمانه یا حتی جلوگیری از بزه دیدگی افراد که پلیس می تواند به انجام برساند، کنترل دسترسی است. به عبارت دیگر تنها کسانی می توانند به محیط هایی با ویژگی های خاص وارد شوند که تاییدیه مورد نظر داشته باشند. بنابراین چنانچه تدابیر کنترل دسترسی به خوبی اجرا شود از ورود مجرمان بالقوه و همچنین کسانی که به هر دلیل مطابق قانون نمی توانند وارد آن محیط شوند، جلوگیری به عمل می آید

مدل مفهومی تحقیق:

با توجه به اینکه در تحقیق حاضر پیشگیری از جرایم در فضای مجازی بر اساس الگوی پایه واکنش سایبری قربانی (۱۳۹۷) و مبحث مواد مخدر و روان‌گردانها در فضای مجازی نیز با مطالعه تحقیقات و منابع گوناگون از جمله پژوهش‌های قربانی (۱۳۹۶)، قربانی و همکاران (۱۳۹۶) و کمانگر و کاظمی (۱۳۹۳) به رشته تحریر آورده شده است، لذا مدل مفهومی تحقیق به شرح ذیل قابل ارائه می‌باشد

شکل شماره ۲-۲: مدل مفهومی پژوهش

روش تحقیق

روش تحقیق حاضر، ترکیبی و از نوع اکتشافی (آمیخته) است. جامعه آماری در بخش کیفی پژوهش شامل معاونین و روسای ادارات ماموریتی پلیس مبارزه با مواد مخدر و پلیس فتای ناجا بود که تعداد ۸ نفر از آنان تا زمان رسیدن به اشباع نظری و در بخش کمی شامل کلیه افسران دواپر مبارزه با مواد مخدر در فضای مجازی شاغل در فرماندهی انتظامی استانهای سراسر کشور و به تعداد ۷۱ نفر بوده که با استفاده از فرمول کوکران و روش نمونه‌گیری در دسترس تعداد ۶۰ نفر به عضویت اعضای نمونه آماری تحقیق انتخاب شدند. روش گردآوری داده‌ها در بخش کیفی، مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته و در بخش کمی با استفاده از پرسشنامه روا و پایا و محقق ساخته شامل ۲۶ گویه بود. داده‌ها با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی تحلیل شدند. در تحقیق حاضر پس از مصاحبه با خبرگان و رسیدن به اشباع نظری، ابعاد و شاخص‌های تحقیق با استفاده از نرم افزار تحلیل آماری کیفی MAXQDA استخراج و در تدوین پرسشنامه ثوم تحقیق به کارگیری شد. در پرسشنامه دوم تحقیق نیز در تدوین سئوالات از مقیاس پنج‌گزینه‌ای لیکرت برای گرفتن نظرات پاسخگویان استفاده شده است. برای حصول اطمینان از روایی بخش کیفی پژوهش و به منظور اطمینان خاطر از دقیق بودن یافته‌ها از دیدگاه پژوهشگر، از نظرات ارزشمند اساتید آشنا با این حوزه و خبرگان مربوطه که در این حوزه مطلع بودند استفاده شد. همچنین به طور همزمان از مشارکت کنندگان درتحلیل و تفسیر داده‌ها کمک گرفته شد. به منظور محاسبه روایی بخش کمی نیز از روایی صوری استفاده شد. روایی ظاهری پرسشنامه نهایی به دور از ایرادات ویرایشی، شکلی و املائی به کمک پژوهشگر، چند نفر از اعضای نمونه، و استاد راهنمای پایان‌نامه تدوین گردید. برای محاسبه پایایی پرسشنامه بخش کیفی از روش پایایی بین دو کدگذار و برای محاسبه پایایی بخش کمی نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده که میزان ضریب آلفای کرونباخ برای پرسشنامه تحقیق برابر ۰/۷۳۷ بود. به جهت تحلیل داده‌های کیفی از نرم‌افزار MAXQDA ویرایش ۱۰ و برای تحلیل توصیفی و استنباطی داده‌های حاصل از پرسشنامه از نرم افزار SPSS همچنین برای بررسی نقش و رتبه‌بندی هریک از شیوه‌ها، از آزمون‌های آماری ناپارامتریک خی دو و فریدمن در بستر نرم افزار SPSS استفاده شد

یافته‌های تحقیق

شناسایی شیوه‌های پیشگیری ایجابی و سلبی از جرایم خرید و فروش مواد مخدر و روانگردان در فضای مجازی

پس از انجام مصاحبه عمیق و دریافت نظرات و پاسخ صاحب‌نظران به سؤال اول و دوم پژوهش و مفاهیم شناسایی شده برای شیوه‌های پیشگیری ایجابی و سلبی از جرایم خرید و فروش مواد مخدر و روانگردان در فضای مجازی، فاکتورهای مهم و اثرگذار در قالب کدهای مربوطه استخراج که در جدول شماره ۱ ارائه شده است

جدول شماره ۱: کدهای شناسایی شده برای پیشگیری ایجابی و سلبی از جرایم خرید و فروش مواد مخدر و روانگردان در فضای مجازی

ابعاد پیشگیری پلیس	کدهای باز	کدهای انتخابی	مصاحبه شونده‌ها
پیشگیری ایجابی	جذب مشارکت- های مجازی- اجتماعی کاربران اینترنت توسط پلیس	هدایت و راهنمایی کاربران در خصوص تاثیر همکاری آنان در پیشگیری از جرائم مواد مخدر در فضای مجازی	م ۱، م ۲، م ۳، م ۴، م ۵، م ۶، م ۷، م ۸
		ارتقا دانش عمومی و تخصصی مردم توسط کاربران آگاه به موضوع در خصوص شناخت مواد مخدر و عواقب سوء مصرف و همچنین مجازات‌های در نظر گرفته شده برای مجرمین مواد مخدر	م ۱، م ۳، م ۴، م ۵، م ۶، م ۸
		برجسته‌سازی موضوع مواد مخدر و اعتیاد از طریق پایگاه‌های مجازی عام و خاص توسط صاحبان و مسئولین پایگاه‌ها و شبکه‌های مجازی	م ۱، م ۴، م ۶، م ۸
		حساس‌سازی افکار عمومی در جهت شکل‌گیری اتفاق نظر در بین مردم به خطرات فضای مجازی	م ۲، م ۴، م ۵
	استفاده از برنامه‌های آگاهسازی برای کاربران اینترنت توسط پلیس	تهیه و تولید برنامه‌های آموزشی از فعالیت قاچاقچیان و نحوه برخورد پلیس با آنان در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی	م ۴، م ۵
		برگزاری گلاسهای آگاهسازی توسط پلیس مبارزه با مواد مخدر و افسران شاغل در ادارات فضای مجازی برای مدارس، دانشگاه‌ها و سایر نهادهای درون و برون سازمانی	م ۳، م ۵، م ۷
		تهیه و بارگذاری پوسترها و روزنامه‌های تبلیغاتی از عواقب اعتیاد و ارتکاب جرائم مواد مخدر در فضای مجازی	م ۳، م ۵
		تهیه و پخش رایگان فیلمهای کوتاه و بلند سینمایی و سریالی در خصوص مواد مخدر و عواقب ناشی از درگیری در بحث اعتیاد و ارتکاب جرائم مرتبط با مواد مخدر	م ۱، م ۳، م ۴، م ۵، م ۶، م ۷، م ۸
		گسترش هدفمند اطلاع‌رسانی از باندهای توزیع موارد مخدر و شیوه‌ها و رویکردهای آنان در فضای مجازی (در قالب گزارش خبری، مصاحبه، گزارش‌های مستند)	م ۴، م ۶
		ارائه آمار و اخبار روزانه از اوضاع و احوال نکبت‌بار افراد معتاد و قاچاقچیان مواد مخدر از طریق سایت‌ها، وبلاگ‌ها، شبکه‌های مجازی، چت‌روم‌ها و.....	م ۲، م ۳، م ۴، م ۸
به کارگیری برنامه‌های مبتنی بر آموزش و	آگاه‌سازی با استفاده از تبلیغات کلیکی، بنرهای ثابت و انیمیشن، ایجاد انجمن‌ها، تیزرها، تبلیغات سمعی، ایمیل مارکتینگ، پادکست و ویدوکست‌ها	م ۱، م ۲، م ۳، م ۴، م ۵، م ۸	
	ساخت انیمیشن‌های کوتاه و کوچک و استفاده از آن در سایت‌ها و پایگاه‌های دارای بازدید زیاد	م ۱، م ۲، م ۵، م ۶، م ۷، م ۸	
	برنامه‌ریزی برای اوقات فراغت (کتابخانه‌های مجازی، مدارس مجازی و.....)	م ۲، م ۷	
	طراحی نرم‌افزارها و شبکه‌های اجتماعی بومی و.... و آموزش کاربران در خصوص اعتیاد، پیشگیری و جرایم مربوطه	م ۲، م ۴، م ۵، م ۷	

۶ م، ۱ م	ارائه برنامه‌های سرگرم کننده توام با برگزاری مسابقات مجازی پیشگیرانه	سرگرمی برای کاربران اینترنت	پیشگیری سلبی
۶ م، ۲ م	طراحی بازی‌ها و سرگرمی‌های مجازی و اپلیکیشن‌های سرگرم کننده	توسط پلیس	
۷ م، ۶ م، ۵ م، ۴ م، ۱ م	آموزش مستقیم (اعتیاد چیست؟ مواد مخدر کدامند؟ روش‌های مقابله)		
۷ م، ۶ م، ۵ م، ۲ م، ۱ م، ۸ م	اخذ مجوزهای مرتبط با رصد و پیگیری تمامی فعالیت‌های کاربران در فضای مجازی	اخذ مجوز در جهت سلب فرصت‌های مجرمانه در فضای مجازی	
۶ م، ۵ م، ۱ م	اخذ مجوزهای لازمه در خصوص بانک اطلاعاتی کاربران در فضای مجازی از قبیل IP کاربران		
۷ م، ۵ م، ۳ م	الزام سرویس‌دهنده‌های اینترنتی کشور نسبت به ارائه سرویس‌های احراز هویت کاربران به پلیس در هنگام ورود به فضای مجازی		
۷ م، ۶ م، ۵ م، ۳ م، ۲ م، ۱ م، ۸ م	اخذ مجوزهای لازم برای ایجاد آزمایشگاه‌های فارتیک موبایل، حافظه و... در محل پلیس		
۸ م، ۳ م، ۶ م، ۷ م، ۱ م	اخذ مجوزهای لازم برای استفاده از تجهیزات پرتابل جمع آوری اطلاعات از دیتای وایرلس، 4G و BTS		
۸ م، ۴ م	تعامل با دستگاه قضا در جهت تدوین قوانین جدید و اصلاح قوانین موجود در حوزه مبارزه با مواد مخدر در فضای مجازی	تقویت بسترهای مبارزه با مواد مخدر در فضای مجازی	
۷ م، ۵ م، ۲ م	ایجاد چارت سازمانی مختص مبارزه با مواد مخدر در فضای مجازی و تعریف حدود و اختیارات افسران سایبری		
۷ م، ۵ م، ۲ م، ۱ م	جذب و بکارگیری منابع انسانی توانمند در عرصه مبارزه با جرائم سایبری	مجازی توسط پلیس مبارزه با مواد مخدر ناجا	
۵ م، ۲ م	تجهیز پلیس به پیشرفته ترین دستگاه‌های رصد و کنترل پس از اخذ مجوزهای لازمه		

لازم به ذکر است که پس از نهایی‌سازی کدهای انتخابی نسبت به تدوین پرسشنامه تحقیق در قالب طیف لیکرت اقدام و سوالات مربوطه در اختیار پاسخگویان قرار گرفت که نتایج حاصل از تحلیل پاسخ‌ها د رادامه ارایه شده است.

تحلیل نتایج حاصل از ابعاد مربوط به پرسشنامه کمی تحقیق

اطلاعات مربوط به پراکندگی داده‌های تحقیق و نتایج حاصل از آزمون K-S در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۲: میانگین و انحراف معیار مربوط به هریک از ابعاد

متغیر	کل پرسشنامه	جذب مشارکت‌های مجازی- اجتماعی کاربران	استفاده از برنامه‌های آگاهسازی	به کارگیری برنامه‌های مبتنی بر آموزش و سرگرمی	اخذ مجوز در جهت سلب فرصت‌های مجرمانه	تقویت بسترهای مبارزه با مواد مخدر در فضای مجازی
تعداد پاسخگویان	۶۰	۶۰	۶۰	۶۰	۶۰	۶۰
تعداد سوالات پرسشنامه	۲۶	۴	۷	۶	۵	۴
میانگین پرسشنامه	۷۸	۱۲	۲۱	۱۸	۱۵	۱۲
میانگین به دست آمده	۹۵/۲۰۰	۱۵/۵۶	۲۶/۱۰	۲۲/۴۱	۱۸	۱۳/۱۱
اختلاف میانگین	+۱۷/۲۰۰	+۳/۵۶	+۵/۱۰	+۴/۴۱	+۳	+۱/۱۱
انحراف معیار	۱۳/۵۶	۲/۵۹	۴/۹۸	۳/۹۷	۴/۴۳	۲/۹۰
میانه	۹۶/۵۰۰	۱۶	۲۶	۲۴	۱۸/۵۰	۱۴
مد	۹۴	۱۶	۲۷	۲۴	۲۳	۱۶
واریانس	۱۸۳/۹۹۳	۶/۷۲۴	۲۴/۷۶	۱۵/۸۰۶	۱۹/۶۹	۸/۴۴
نتایج سطح معنی داری آزمون K-S	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۷	۰/۱۲	۰/۰۰۰

با توجه به نتایج جدول فوق چون مقدار سطح معنی‌داری برای تمام مؤلفه‌ها کوچکتر از مقدار خطا (۰/۰۵۰) است در نتیجه این متغیرها دارای توزیع غیر نرمال هستند و برای تبیین نقش هر یک از شیوه‌های شناسایی شده در پیشگیری از جرایم خرید و فروش مواد مخدر و روانگردان در فضای مجازی از آزمون خی دو استفاده گردید.

جدول شماره ۳: مقایسه فراوانی مشاهده شده و مورد انتظار

نتایج مشاهده شده برای پرسشنامه و ابعاد تحقیق						نتیجه مورد انتظار	پاسخ‌ها
فضای مجازی	تقویت بسترهای مبارزه با مواد مخدر در فضای مجازی	اخذ مجوز در جهت سلب فرصت- های مجرمانه	به کارگیری برنامه‌های مبتنی بر آموزش و سرگرمی	استفاده از برنامه‌های آگاهسازی	جذب مشارکت‌های مجازی- اجتماعی کاربران		
۱۴	۸	۱۳	۱۶	۱۷	۱۵	۱۲	بسیار زیاد
۳۰	۲۷	۲۸	۳۰	۲۷	۳۶	۱۲	زیاد
۲	۴	۱	۲	۲	۱	۱۲	متوسط
۸	۱۳	۱۳	۳	۹	۴	۱۲	کم
۶	۸	۵	۹	۵	۴	۱۲	بسیار کم
۶۰	۶۰	۶۰	۶۰	۶۰	۶۰	۶۰	جمع کل
۵۰/۸۸	۴۰/۸۱	۴۵/۹۰	۴۵/۴۹	۴۷/۰۴	۷۵/۱۶	میزان خی دو	
۰/۰۰۳	۰/۰۱۵	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معنی‌داری	
۴	۴	۴	۴	۴	۴	درجه آزادی	

با توجه به جدول ۲، و میزان خی حاصل در جدول شماره ۳، مجموع پاسخ‌های سوالات مربوط به هر یک از ابعاد تحقیق، شاخصی برای تعیین نقش هر یک از ابعاد در پیشگیری از جرایم خرید و فروش مواد مخدر و روانگردان در فضای مجازی می‌باشد. بنابر این حداکثر نمره قابل کسب در ۴ سوال مربوط به بعد جذب مشارکت‌های مجازی- اجتماعی کاربران، برابر با ۲۰ و حداقل نمره ۴ می‌باشد. لذا اگر نمره پرسشنامه‌ای برای این بعد بالاتر و یا مساوی با ۱۲ (یعنی همه- ی پاسخ‌ها گزینه متوسط) باشد، نقش بعد جذب مشارکت‌های مجازی- اجتماعی کاربران موثر و مثبت ارزیابی می‌شود. با توجه به جدول ۲ و با عنایت به این مهم که در تحقیق حاضر نمرات مآخوذه برای بعد جذب مشارکت‌های مجازی- اجتماعی کاربران برابر با عدد ۱۵/۵۶ با اختلاف میانگین ۳/۵۶+، می‌باشد، لذا اختلاف معنی‌داری با میانگین پرسشنامه داشته و در نظر پاسخگویان، بعد جذب مشارکت‌های مجازی- اجتماعی کاربران، در پیشگیری از جرایم خرید و فروش مواد مخدر و روانگردان در فضای مجازی تاثیرگذار و دارای نقش مثبت و معناداری می‌باشد.

در بررسی بعد مربوط به استفاده از برنامه‌های آگاهسازی حداکثر نمره قابل کسب در ۷ سوال مربوط به این بعد، برابر با ۳۵ و حداقل نمره ۷ می‌باشد. لذا اگر نمره پرسشنامه‌ای برای این بعد بالاتر و یا مساوی با ۲۱ (یعنی همه‌ی پاسخ‌ها گزینه متوسط) باشد، نقش بعد استفاده از برنامه‌های آگاهسازی موثر و مثبت ارزیابی می‌شود. با توجه به جدول ۲ و با عنایت به این مهم که در تحقیق حاضر نمرات مآخوذه برای بعد استفاده از برنامه‌های آگاهسازی برابر با عدد ۲۶/۱۰ با اختلاف میانگین ۵/۱۰+، می‌باشد، لذا اختلاف معنی‌داری با میانگین پرسشنامه داشته و در نظر پاسخگویان، بعد استفاده از برنامه‌های آگاهسازی، در پیشگیری از جرایم خرید و فروش مواد مخدر و روانگردان در فضای مجازی تاثیرگذار و دارای نقش مثبت و معناداری می‌باشد.

در بررسی بعد مربوط به بکارگیری برنامه‌های مبتنی برآموزش و سرگرمی حداکثر نمره قابل کسب در ۷ سوال مربوط به این بعد، برابر با ۳۰ و حداقل نمره ۱ می‌باشد. لذا اگر نمره پرسشنامه‌ای برای این بعد بالاتر و یا مساوی با ۱۸ (یعنی همه‌ی پاسخ‌ها گزینه متوسط) باشد، نقش بعد به کارگیری برنامه‌های مبتنی برآموزش و سرگرمی موثر و مثبت

ارزیابی می‌شود. با توجه به جدول ۲ و با عنایت به این مهم که در تحقیق حاضر نمرات مآخوذه برای بعد به کارگیری برنامه‌های مبتنی برآموزش و سرگرمی برابر با عدد ۲۲/۴۱ با اختلاف میانگین ۴/۴۱+ می‌باشد، لذا اختلاف معنی‌داری با میانگین پرسشنامه داشته و در نظر پاسخگویان، بعد به کارگیری برنامه‌های مبتنی برآموزش و سرگرمی، در پیشگیری از جرایم خرید و فروش مواد مخدر و روانگردان در فضای مجازی تاثیرگذار و دارای نقش مثبت و معناداری می‌باشد.

در بررسی بعد مربوط به اخذ مجوز در جهت سلب فرصت‌های مجرمانه حداکثر نمره قابل کسب در ۵ سوال مربوط به این بعد، برابر با ۲۵ و حداقل نمره ۵ می‌باشد. لذا اگر نمره پرسشنامه‌ای برای این بعد بالاتر و یا مساوی با ۱۵ (یعنی همه‌ی پاسخ‌ها گزینه متوسط) باشد، نقش بعد اخذ مجوز در جهت سلب فرصت‌های مجرمانه موثر و مثبت ارزیابی می‌شود. با توجه به جدول ۲ و این مهم که در تحقیق حاضر نمرات مآخوذه برای بعد اخذ مجوز در جهت سلب فرصت‌های مجرمانه برابر با عدد ۱۸ با اختلاف میانگین ۳+ می‌باشد، لذا اختلاف معنی‌داری با میانگین پرسشنامه داشته و در نظر پاسخگویان، بعد اخذ مجوز در جهت سلب فرصت‌های مجرمانه، در پیشگیری از جرایم خرید و فروش مواد مخدر و روانگردان در فضای مجازی تاثیرگذار و دارای نقش مثبت و معناداری می‌باشد.

در بررسی بعد مربوط به تقویت بسترهای مبارزه با مواد مخدر در فضای مجازی حداکثر نمره قابل کسب در ۴ سوال مربوط به این بعد، برابر با ۲۰ و حداقل نمره ۴ می‌باشد. لذا اگر نمره پرسشنامه‌ای برای این بعد بالاتر و یا مساوی با ۲۰ (یعنی همه‌ی پاسخ‌ها گزینه متوسط) باشد، نقش بعد تقویت بسترهای مبارزه با مواد مخدر در فضای مجازی موثر و مثبت ارزیابی می‌شود. با توجه به جدول ۲ و این مهم که در تحقیق حاضر نمرات مآخوذه برای بعد تقویت بسترهای مبارزه با مواد مخدر در فضای مجازی برابر با عدد ۱۳/۱۱ با اختلاف میانگین ۱/۱۱+ می‌باشد، لذا اختلاف معنی‌داری با میانگین پرسشنامه داشته و در نظر پاسخگویان، بعد تقویت بسترهای مبارزه با مواد مخدر در فضای مجازی، در پیشگیری از جرایم خرید و فروش مواد مخدر و روانگردان در فضای مجازی تاثیرگذار و دارای نقش مثبت و معناداری می‌باشد.

اولویت‌بندی ابعاد شناسایی شده با استفاده از آزمون فریدمن

نتایج حاصل از جداول ۴ و ۵ و بررسی و مقایسه‌ی ۵ بعد مورد بحث در این تحقیق با استفاده از آزمون ناپارامتریک فریدمن نشان می‌دهد که ارقام میانگین در مقیاس فاصله‌ای به ترتیب اولویت ۱- استفاده از برنامه‌های آگاهسازی برای کاربران اینترنت توسط پلیس با میانگین ۴/۷۸، ۲- به کارگیری برنامه‌های مبتنی برآموزش و سرگرمی برای کاربران اینترنت توسط پلیس با میانگین ۴/۰۲، ۳- اخذ مجوز در جهت سلب فرصت‌های مجرمانه در فضای مجازی توسط پلیس با میانگین ۲/۶۹، ۴- جذب مشارکت‌های مجازی- اجتماعی کاربران اینترنت توسط پلیس با میانگین ۲/۰۳ و در نهایت ۵- تقویت بسترهای مبارزه با مواد مخدر در فضای مجازی توسط پلیس مبارزه با مواد مخدر ناجا با میانگین ۱/۴۸ می‌باشد. همچنین نتایج نشان می‌دهد میزان خی مشاهده شده (۱۸۴/۰۱۷) از مقدار بحرانی جدول شاخص در سطح خطای ۰/۰۵ بیشتر می‌باشد. لذا با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان ادعا کرد که بین سوالات و ابعاد پرسشنامه تفاوت معناداری وجود دارد. رتبه‌بندی جداگانه برای ابعاد سلبی و ایجابی تحقیق نیز در جداول ذیل ارائه شده است.

جدول ۴: مقایسه میانگین نمرات در مقیاس فاصله‌ای

رتبه بندی کلی ابعاد شناسایی شده		
رتبه	میانگین	سوالات تحقیق
۴	۲/۰۳	جذب مشارکت‌های مجازی- اجتماعی کاربران اینترنت توسط پلیس
۱	۴/۷۸	استفاده از برنامه‌های آگاهسازی برای کاربران اینترنت توسط پلیس
۲	۴/۰۲	به کارگیری برنامه‌های مبتنی برآموزش و سرگرمی برای کاربران اینترنت توسط پلیس
۳	۲/۶۹	اخذ مجوز در جهت سلب فرصت‌های مجرمانه در فضای مجازی توسط پلیس

۵	۱/۴۸	تقویت بسترهای مبارزه با مواد مخدر در فضای مجازی توسط پلیس مبارزه با مواد مخدر ناجا
رتبه بندی ابعاد ایجابی پیشگیرانه		
رتبه	میانگین	سوالات تحقیق
۳	۱/۰۳	جذب مشارکت‌های مجازی- اجتماعی کاربران اینترنت توسط پلیس
۱	۲/۸۰	استفاده از برنامه‌های آگاهسازی برای کاربران اینترنت توسط پلیس
۲	۲/۱۷	به کارگیری برنامه‌های مبتنی بر آموزش و سرگرمی برای کاربران اینترنت توسط پلیس
رتبه بندی ابعاد سلبی پیشگیرانه		
رتبه	میانگین	سوالات تحقیق
۱	۱/۸۰	اخذ مجوز در جهت سلب فرصت‌های مجرمانه در فضای مجازی توسط پلیس
۲	۱/۲۰	تقویت بسترهای مبارزه با مواد مخدر در فضای مجازی توسط پلیس مبارزه با مواد مخدر ناجا

جدول ۵: نتایج حاصل از اولویت‌بندی ابعاد شناسایی شده با استفاده از آزمون فریدمن

نتایج حاصل از اولویت‌بندی کلی ابعاد شناسایی شده	*	ارزش
	میزان خی	۱۸۴/۰۱۷
	درجه آزادی	۴
	میزان خطا	۰/۰۰۰
نتایج حاصل از اولویت‌بندی ابعاد ایجابی شناسایی شده	*	ارزش
	میزان خی	۹۸/۵۹۸
	درجه آزادی	۲
	میزان خطا	۰/۰۰۰
نتایج حاصل از اولویت‌بندی ابعاد سلبی شناسایی شده	*	ارزش
	میزان خی	۲۲/۳۴۵
	درجه آزادی	۱
	میزان خطا	۰/۰۰۰

بحث و نتیجه‌گیری

تحقیق حاضر با هدف بررسی شیوه‌های پیشگیری پلیس از جرایم خرید و فروش مواد مخدر و روانگردان در فضای مجازی انجام شد. پژوهش حاضر از نوع توصیفی- پیمایشی و از نوع تحقیقات کاربردی بود. جامعه‌ی آماری این تحقیق در بخش کیفی پژوهش شامل ۸ نفر از معاونین و روسای ادارات ماموریتی پلیس مبارزه با مواد مخدر و پلیس فتای ناجا و در بخش کمی شامل ۶۰ نفر از افسران دواير مبارزه با مواد مخدر در فضای مجازی شاغل در فرماندهی انتظامی استانهای سراسر کشور بودند که به پرسشنامه‌های محقق‌ساخته تحقیق پاسخ دادند. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات پرسشنامه از نرم‌افزار SPSS استفاده گردید. در پژوهش حاضر به منظور شناخت بیشتر موضوع در زمینه شیوه‌های پیشگیری پلیس از جرایم خرید و فروش مواد مخدر و روانگردان در فضای مجازی و همچنین شناسایی مؤلفه‌ها و شاخصها، با بهره‌گیری از نظرات خبرگان، مؤلفه‌ها و روش‌های پیشگیری پلیس از جرایم خرید و فروش مواد مخدر و روانگردان در فضای مجازی شناسایی گردید. در پاسخ به سوال اصلی تحقیق روش‌های اصلی شناسایی شده در خصوص مبارزه با مواد مخدر در فضای مجازی در قالب ۵ روش (۳ روش ایجابی و ۲ روش سلبی) و به شرح ۱- جذب مشارکت‌های مجازی- اجتماعی کاربران اینترنت توسط پلیس ، ۲- استفاده از برنامه‌های آگاهسازی برای کاربران اینترنت توسط پلیس ، ۳- بکارگیری برنامه‌های مبتنی بر آموزش و سرگرمی برای کاربران اینترنت توسط پلیس ۴- اخذ مجوز در جهت سلب

فرصتهای مجرمانه در فضای مجازی توسط پلیس، و در نهایت ۵- تقویت بسترهای مبارزه با مواد مخدر در فضای مجازی توسط پلیس مبارزه با مواد مخدر ناجا نهایی شد. در پاسخ به سوال فرعی اول تحقیق مبنی بر شناسایی روش‌های ایجابی پلیس در پیشگیری از جرایم خرید و فروش مواد مخدر در فضای مجازی، همانگونه که اشاره شد این روش‌ها در قالب ۳ روش اصلی و ۱۷ شاخص فرعی شناسایی شد.

در بررسی نتایج حاصل از تحقیقات پیشین مشخص گردید که یافته‌های تحقیق حاضر در خصوص روش‌های ایجابی با یافته‌های تحقیق قربانی (۱۳۹۷) که آگاهسازی و آموزش را به عنوان برون رفت از بحران اعتیاد در فضای مجازی عنوان نموده است، همسو و هم‌راستا می‌باشد. با بررسی نتایج حاصل از تحقیق قربانی و همکاران (۱۳۹۶) نیز یافته‌های تحقیق حاضر از بعد آگاهسازی کاربران اینترنت تایید کننده نتایج حاصله می‌باشد. با نگرش به بعد کلی موضوع نیز نتایج و یافته‌های تحقیق قلی‌زاده (۱۳۹۴) تایید کننده نقش رسانه در پیشگیری از جرایم مواد مخدر در فضای مجازی می‌باشد که نتایج حاصله هم‌راستای تحقیق حاضر است. حسینی (۱۳۸۷) نیز آگاهسازی کاربران در خصوص کاهش مدت زمان استفاده از اینترنت و عواقب ناشی از آن را نتیجه‌گیری نموده است که به نوعی با یافته‌های تحقیق حاضر هم‌جهت می‌باشد. در بررسی تحقیقات خارجی نیز، یافته‌های تحقیق مونتاگه (۲۰۱۱) و کوانتکر (۲۰۱۴) در خصوص آگاهسازی و جذب مشارکت در جهت ارتقاء دانش تخصصی کاربران، هم‌ردیف با نتایج تحقیق حاضر بوده است. در پاسخ به سوال فرعی دوم تحقیق مبنی بر شناسایی روش‌های سلبی پلیس در پیشگیری از جرایم خرید و فروش مواد مخدر در فضای مجازی، همانگونه که اشاره شد این روش‌ها در قالب ۲ روش اصلی و ۹ شاخص فرعی شناسایی شد. در بررسی نتایج حاصل از روش‌های سلبی در پیشگیری از جرایم خرید و فروش مواد مخدر در فضای مجازی نیز مشخص گردید که یافته‌های تحقیق حاضر با یافته‌های تحقیق قربانی (۱۳۹۷) که تدابیر نظارتی و سلب دسترسی در فضای مجازی را به عنوان برون رفت از بحران اعتیاد در فضای مجازی عنوان نموده است، همسو و هم‌راستا می‌باشد. نتایج حاصل از تحقیق رضوی (۱۳۹۳) نیز که از تشکیل ساختار جدید اداره سایبری در پلیس مبارزه با مواد مخدر ناجا و استان‌ها به عنوان یکی از راه‌کارهای موثر یاد می‌کند، تایید کننده نتایج حاصل از تحقیق حاضر می‌باشد. همچنین نتایج حاصل از پژوهش مونتاگه (۲۰۱۱) که پیشنهاد می‌کند تا با استفاده از اقدامات پلیسی از تبعات خرید و فروش و مصرف انواع مواد مخدر و روانگردان‌ها پیشگیری نمود هم‌ردیف با نتایج تحقیق حاضر می‌باشد.

در پاسخ به سوال فرعی سوم و تبیین نقش هر یک از شیوه‌های شناسایی شده در پیشگیری از جرایم خرید و فروش مواد مخدر و روانگردان در فضای مجازی نیز نتایج حاصل از تحلیل پرسشنامه کمی تحقیق و پاسخ اعضای نمونه آماری و همچنین بررسی و مقایسه‌ی ۵ بعد شناسایی شده با استفاده از آزمون ناپارامتریک فریدمن این نتیجه به دست آمد که ابعاد تحقیق به ترتیب اولویت ۱- استفاده از برنامه‌های آگاهسازی برای کاربران اینترنت توسط پلیس با میانگین ۴/۷۸، ۲- به کارگیری برنامه‌های مبتنی بر آموزش و سرگرمی برای کاربران اینترنت توسط پلیس با میانگین ۴/۰۲، ۳- اخذ مجوز در جهت سلب فرصتهای مجرمانه در فضای مجازی توسط پلیس با میانگین ۲/۶۹، ۴- جذب مشارکت‌های مجازی- اجتماعی کاربران اینترنت توسط پلیس با میانگین ۲/۰۳ و ۵- تقویت بسترهای مبارزه با مواد مخدر در فضای مجازی توسط پلیس مبارزه با مواد مخدر ناجا با میانگین ۱/۴۸؛ می‌توانند در پیشگیری از جرایم خرید و فروش مواد مخدر در فضای مجازی موثر واقع شوند. لذا پلیس مبارزه با مواد مخدر ناجا می‌تواند با رعایت اولویت مربوطه و بکارگیری شیوه‌های ارائه شده به پیشگیری از جرایم خرید و فروش مواد مخدر و روانگردان در فضای مجازی بپردازد. با عنایت به نتایج حاصله پیشنهادات تحقیق در ادامه ارایه شده است..

پیشنهادها

فضای مجازی به مثابه اقیانوسی به شمار می‌رود که ممکن است مشکلاتی بیشمار را همراه خودش داشته و می‌تواند در صورتی که به خوبی مدیریت نگردد، کاربران را به خطرات کنیری دچار کند. حالیه با توجه به کارکردهای فضای مجازی و با عنایت به این مهم که مدیریت مرتکبین جرایم مواد مخدر در این بستر با سختی‌های بسیاری مواجه می‌باشد، لذا نمی‌توان تنها پیشنهادهایی کارساز که منجر به اثربخشی در حوزه‌ی برخورد‌های سلبی و سخت گردد را ارائه نمود. اما در باب چگونگی تعامل و مدیریت فضای مجازی در جهت مصون ماندن از گراییدن کاربران گوناگون به تهیه و توزیع انواع مواد مخدر و روانگردان و ارتکاب جرائم گوناگون، قبل از هر چیز باید خاطر نشان کرد که توسعه‌ی فضای مجازی باید با میزان آمادگی نظام در عرصه‌های فنی و محتوایی رابطه‌ی مستقیم داشته باشد که پلیس و ناجا می‌توانند در این خصوص پیش قدم باشند. در صورت عدم توانایی و مهارت فنی، مدیریت فضا به دست بیگانگان می‌افتد که این امر می‌تواند آسیب‌های جدی مخصوصاً در حوزه‌ی امنیت را در پی داشته باشد. در عرصه‌ی محتوایی نیز، عدم درک صحیح و آمادگی مناسب می‌تواند راه را برای تبلیغ هر نوع اندیشه‌ای باز کند. یکی از عوامل ایجاد آسیب برای اقبال جامعه، عدم آشنایی با فضای جدید و در نتیجه عدم توانایی در مدیریت آن است. آشنایی با فضای مجازی و کنترل و هدایت آن می‌تواند آسیب‌های آن را خنثی کند. آموزش عمومی و بالا بردن سواد اینترنتی نیز به عنوان یکی از راهکارهای اصلی برای مدیریت این فضا نه تنها می‌تواند جلوی بسیاری از آسیب‌ها را بگیرد بلکه می‌تواند نقش کاربران را از کاربر منفعل و تاثیر پذیر به کاربر تاثیر گذار تبدیل کند. در ذیل پیشنهادهای کاربردی در راستای نتایج حاصل از تحقیق ارائه شده است.

- ۱- ارائه آموزش و هشدارهای لازمه به کاربران توسط پلیس در جهت عدم استفاده از نرم‌افزارها و شبکه‌های اجتماعی غیرمجاز و عدم توجه به تبلیغات سوء
- ۲- آگاه‌سازی کاربران توسط پلیس در خصوص کاهش میزان حضور در فضای مجازی و عدم توجه به اشتراک نظرات در خصوص انواع مواد مخدر و روانگردان.
- ۳- آموزش و آگاه‌سازی توسط پلیس در جهت جلوگیری از ورود به شبکه‌ها و کانال‌های مبلغ انواع مواد مخدر و روانگردان در بستر اینترنت.
- ۴- توسعه شبکه‌های مجازی و پایگاه‌های بومی توسط پلیس و برگزاری کلاس‌های آموزشی در جهت آگاهی دادن به اقبال.
- ۵- پیگیری پلیس در خصوص وضع قوانین سختگیرانه برای فعالین حوزه مواد مخدر در بستر اینترنت.
- ۶- طراحی سامانه‌های شناسایی خاطیان و سوداگران فعال مواد مخدر در بستر وب.
- ۷- طراحی و تدوین بخشی در کتاب‌های درسی در ارتباط با آشنایی با فناوری‌های جدید، و خطرات بالقوه‌ی آن‌ها و تدریس توسط خود پلیس.
- ۸- اطلاع‌رسانی از کارکرد باندها و شبکه‌های توزیع موارد مخدر و شیوه‌ها و رویکردهای آنان (در قالب گزارش خبری، مصاحبه، گزارش‌های مستند) توسط پلیس.
- ۹- استفاده از تدابیر نظارتی و سالب دسترسی و تعامل پلیس با شرکت‌های ارایه دهنده خدمات اینترنتی و الزام آنها برای در اختیار قرار دادن مشخصات و هویت کاربران و آدرس‌های اینترنتی آنان.

منابع

۱. آبخیز، امین. (۱۳۹۶). ارتباط فضای مجازی با گرایش به اعتیاد دانش‌آموزان استان فارس، پایان نامه کارشناسی ارشد به راهنمایی دکتر عبدالرحمانی، دانشگاه علوم انتظامی امین.
۲. آسوده، محمدحسین. (۱۳۸۹). علل اجتماعی اعتیاد به مواد مخدر در بین جوانان پسر شهرستان بیرجند، همایش استانی پیشگیری اولیه از اعتیاد: استان خراسان جنوبی، صص، ۱۷-۲۴.
۳. اداره فضای مجازی پلیس مبارزه با مواد مخدر ناجا (۱۳۹۹)، گزارش عملکرد مرکز اطلاعات فضای مجازی، پلیس مبارزه با مواد مخدر ناجا، تهران.
۴. حسینی، سیدحسن. (۱۳۸۷). تحلیل جامعه‌شناختی رابطه اینترنت و اعتیاد به مواد مخدر، اینترنت و آسیب‌های اجتماعی، ۴(۱۷)، صص ۲۸-۴۵.
۵. دوران، بهزاد. (۱۳۸۴). پیشنهاد برای کمک به حل مساله اعتیاد به مواد مخدر با اتکا بر شبکه ارتباطات کامپیوتر واسط، فصلنامه ارتباطات و فرهنگ، ۲(۳): صص ۱۹-۳۵.
۶. رضوی، علی (۱۳۹۳). تشریح جرایم در فضای سایبر و نقش پلیس در پیشگیری از آن، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد واحد تبریز.
۷. فکری، احمد (۱۳۹۷)، بررسی موثرترین فنون پیشگیری از اعتیاد در فضای مجازی، پایان نامه کارشناسی ارشد به راهنمایی دکتر عبدالعزیزاده، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوی
۸. قربانی، ابراهیم. (۱۳۹۷). ارایه الگوی واکنش سایبری در جهت برون رفت از بحران اعتیاد به مواد مخدر در فضای مجازی. فصلنامه علمی پژوهشی پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی، ۱۳(۵۱)، صص ۸۰-۵۹.
۹. قربانی، ابراهیم؛ کیانی، جواد؛ ابراهیمی، علی و اسدالله مالکی (۱۳۹۶)، پیش‌بینی سهم فضای سایبر(شبکه‌های مجازی) در میزان گرایش به سوءمصرف مواد مخدر و روان‌گردان. فصلنامه علمی-پژوهشی پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی. ۱۲(۴۶)، صص ۹-۲۶.
۱۰. قربانی، ابراهیم (۱۳۹۶). مواد مخدر و روان‌گردان در فضای سایبر (با تاکید بر شبکه‌های اجتماعی مجازی)، چاپ اول، تهران، انتشارات راه فردا.
۱۱. قربانی، ابراهیم، شرافت، جلال (۱۳۹۹). مبارزه با مواد مخدر و روان‌گردان در فضای مجازی چاپ اول، تهران، انتشارات دانشگاه علوم انتظامی امین.
۱۲. قلی‌زاده، بهنام. (۱۳۹۴). نقش رسانه‌ها در پیشگیری از سوءمصرف مواد مخدر، فصلنامه سلامت اجتماعی و اعتیاد؛ ۴(۱)، صص ۷۹-۱۰۰.
۱۳. قویدل، حیدر. (۱۳۹۱). روش‌های موثر پیشگیری از سوء مصرف مواد مخدر از نگاه دانشجویان دانشگاه، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه ارومیه.
۱۴. کاکوئی، عیسی (۱۳۸۵)، گامی در شناخت مواد اعتیادآور، تهران: دانشگاه علوم انتظامی.
۱۵. کمانگر، محمد و کاظمی، احمد. (۱۳۹۳). قاچاق مواد مخدر در فضای سایبر. دوفصلنامه مطالعات مبارزه با مواد مخدر، ۶(۲۲، ۲۳)، صص ۶۵-۷۴.
۱۶. معصومی راد، رضا. (۱۳۸۹). الگوی کاهش تقاضای مواد مخدر در ایران با تاکید بر پیشگیری و درمان، کمیته مبارزه با مواد مخدر مجمع تشخیص مصلحت نظام، تهران، نشر جامعه و فرهنگ، چاپ اول.
۱۷. Bell, David (۲۰۰۷) *Cyberculture Theorists: Manuel Castells and Donna Haraway*. Routledge.
۱۸. Brier, Søren (۲۰۱۰) *Cybersemiotics and the question of knowledge. In: Information and Computation*. Gordana Dodig-Crnkovic & Mark Burgin (eds). World Scientific Publishing Co.

19. Kuantcer, R. Lundmark, (2014). Internet paradox: A social technology that reduces social involvement and psychological well-being? American psychologist, 69, 270-299
20. Montagne, Michael (2011). Drug and the media, department of pharmaceutical sciences Journal, Volume 46, pp 849-851.
21. Suler, John (2004) The Psychology of Cyberspace. United States of America, Wadsworth